УДК 37.015.3
DOI https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.4.3

Людмила ВОЛКОВА
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов,
Державний податковий університет, liudavolkova@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7007-4377

Альона ЧОРНА
старший викладач кафедри іноземних мов, Державний податковий університет,
mailalena89@gmail.com
ORCID: 0009-0007-6544-332X

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ОПАНУВАННЯ НАВИЧОК ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЇХ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена комплексному аналізу психологічної готовності студентів-філологів до опанування професійного іншомовного спілкування, що є невід'ємною складовою їхньої педагогічної та методичної підготовки. У дослідженні акцентовано увагу на взаємозв'язку мотиваційних, когнітивних, емоційно-вольових і культурних компонентів, які формують здатність студентів успішно взаємодіяти в іншомовному середовищі. Висвітлено ключові психологічні бар'єри, такі як тривожність, страх помилок, низька самооцінка та невпевненість, а також проблеми міжкультурної комунікації, що виникають через недостатнє розуміння культурних особливостей. Розглядаючи психологічну готовність у контексті філологічної освіти, слід враховувати, що вона включає як особистісний компонент (бажання вдосконалювати свої знання і здатність до рефлексії), так і професійний компонент – орієнтацію на застосування іншомовних навичок у викладацькій або перекладацькій діяльності.

У статті детально розглянуто педагогічні умови, які сприяють розвитку психологічної готовності, включно з інтерактивними формами навчання, міжнародними мовними проєктами, створенням мовного середовища та залученням цифрових технологій. Окремо проаналізовано роль психологічної підтримки та мотиваційних тренінгів у подоланні страхів і тривожності студентів. Автори також звертаються до проблем інтеграції теоретичних і практичних знань, пропонуючи рекомендації для вдосконалення навчального процесу. У роботі також запропоновано низку практичних рекомендацій, що сприятимуть формуванню цієї готовності, включно з використанням інтерактивних методик, індивідуалізованого підходу та новітніх технологій.

Автори звертають увагу на проблеми, з якими стикаються майбутні філологи, та пропонують шляхи їх вирішення через адаптацію методик навчання, впровадження новітніх технологій та розвиток міжкультурної компетентності. Практичний аспект викладений у формі рекомендацій для освітніх закладів.

Матеріали дослідження спираються на результати сучасних наукових праць, емпіричних досліджень і практичного досвіду. Стаття може бути корисною для викладачів закладів вищої освіти, педагогів-методистів, дослідників у сфері освіти та студентів, які прагнуть підвищити рівень професійної іншомовної компетентності.

Ключові слова: *мотивація, когнітивний розвиток, емоційно-вольова стабільність, міжкультурна компетенція, інтерактивні методи, цифрові технології.*

Lyudmyla Volkova, Alyona Chorna. PSYCHOLOGICAL READINESS OF PHILOLOGY STUDENTS TO LEARN LANGUAGE COMMUNICATION SKILLS IN THE CONTEXT OF THEIR FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITIES

The article is devoted to a comprehensive analysis of the psychological readiness of philology students to master professional foreign language communication, which is an integral part of their pedagogical and methodological training. The study focuses on the relationship between motivational, cognitive, emotional-volitional and cultural components that form the ability of students to successfully interact in a foreign language environment. Key psychological barriers are highlighted, such as anxiety, fear of mistakes, low self-esteem and insecurity, as well as problems of intercultural communication that arise due to insufficient understanding of cultural characteristics. When considering psychological readiness in the context of philological education, it should be taken into account that it includes both a personal component (the desire to improve one's knowledge and ability to reflect) and a professional component – an orientation towards the application of foreign language skills in teaching or translation activities.

The article examines in detail the pedagogical conditions that contribute to the development of psychological readiness, including interactive forms of learning, international language projects, the creation of a language environment and the involvement of digital technologies. The role of psychological support and motivational training in overcoming students' fears and anxiety is separately analyzed. The authors also address the problems of integrating theoretical and practical knowledge, offering recommendations for improving the educational process.

© Волкова Л., Чорна А., 2024

The paper also proposes a number of practical recommendations that will contribute to the formation of this readiness, including the use of interactive methods, an individualized approach and the latest technologies.

The authors draw attention to the problems faced by future philologists and suggest ways to solve them through the adaptation of teaching methods, the introduction of new technologies and the development of intercultural competence. The practical aspect is presented in the form of recommendations for educational institutions.

The research materials are based on the results of modern scientific works, empirical research and practical experience. The article may be useful for teachers of higher education institutions, methodologists, researchers in the field of education and students who seek to increase the level of professional foreign language competence.

Key words: *motivation, cognitive development, emotional-volitional stability, intercultural competence, interactive methods, digital technologies.*

У сучасному світі іноземна мова є не лише засобом комунікації, але й інструментом інтеграції в міжнародний простір. Філологи виконують ключову роль у цьому процесі, адже саме вони забезпечують поширення мовної і культурної грамотності серед широких мас. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, майже 70% випускників філологічних спеціальностей працюють у сфері освіти [5]. Це підкреслює важливість їхньої підготовки не лише як викладачів, а й як експертів у міжкультурній комунікації.

Однак, багато студентів стикаються з такими проблемами, як страх виступу перед аудиторією, невпевненість у власних мовних здібностях та труднощі у сприйнятті культурних особливостей. У цьому контексті психологічна готовність є критичним фактором успішної професійної діяльності.

Відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог, випускник вищого навчального закладу (за рекомендаціями Комітету Ради Європи з питань освіти) має володіти вміннями швидко і вільно висловлюватися іноземною мовою без помітних труднощів, пов'язаних з пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей. Психологічна готовність студентів до іншомовного спілкування, зокрема в професійних і педагогічних контекстах, є ключовим фактором, який визначає їхню успішність у майбутній діяльності. Формування цієї готовності стає актуальним завданням, особливо у зв'язку з необхідністю створення конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно взаємодіяти у багатомовному середовищі.

Наукові дослідження останніх років підкреслюють важливість розвитку психологічної готовності студентів як складової професійної компетенції. У працях українських та зарубіжних вчених, таких як Залевська Г. М., Ярмолович М. В., Фельдман Барретт Л., розглядаються мотиваційні та емоційно-вольові аспекти навчання іншомовної комунікації. У цих дослідженнях акцентується увага на значенні мотивації, емоційної стабільності та культурної компетенції у формуванні готовності до професійної взаємодії.

Проте, незважаючи на значний обсяг наукових праць, недостатньо висвітлено питання інтеграції психологічної підтримки, новітніх методик навчання та міжкультурної компетенції у процес підготовки студентів-філологів до професійного іншомовного спілкування. Крім того, не всі аспекти психологічних бар'єрів, зокрема страху перед спілкуванням у професійному контексті, отримали достатнє методологічне обґрунтування. Саме ці невирішені аспекти є основним предметом даної статті.

Метою статті є комплексне дослідження психологічної готовності студентів-філологів до оволодіння професійними навичками іншомовного спілкування, визначення основних бар'єрів, які виникають у цьому процесі, та розробка практичних рекомендацій для їх подолання.

Основні **завдання** статті:

1. Визначити структуру психологічної готовності до іншомовного спілкування, включаючи мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та культурний компоненти.
2. Проаналізувати психологічні бар'єри, що виникають у процесі навчання, та їхній вплив на професійне становлення студентів.
3. Оцінити сучасні методи підготовки студентів-філологів у контексті розвитку їхньої психологічної готовності.
4. Запропонувати інноваційні методи та практичні рекомендації для вдосконалення навчального процесу, орієнтованого на формування міжкультурної та професійної компетентності.

Стаття має на меті доповнити існуючі підходи до проблеми, запропонувавши нові методологічні інструменти та конкретні шляхи вдосконалення освітнього процесу.

Об'єкт дослідження: процес формування психологічної готовності студентів-філологів до професійного іншомовного спілкування.

Предмет дослідження: структура, чинники та методи формування психологічної готовності студентів-філологів у контексті їхньої професійної підготовки. Розглядаючи психологічну готовність у контексті філологічної освіти, слід враховувати, що вона включає:

1. Особистісний компонент: бажання вдосконалювати свої знання і здатність до рефлексії.

2. Професійний компонент: орієнтація на застосування іншомовних навичок у викладацькій або перекладацькій діяльності.

Психологічна готовність студентів-філологів до опанування навичок іншомовного спілкування є багатогранним явищем, яке визначає успішність їхньої майбутньої професійної діяльності. Формування психологічної готовності студентів-філологів є важливим завданням системи вищої освіти, адже ця складова значною мірою впливає на їхню здатність викладати іноземну мову, перекладати професійні тексти, вести наукову діяльність чи працювати в багатомовних командах.

Психологічна готовність включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та міжкультурний компоненти, які тісно взаємопов'язані [4]. Мотиваційний компонент визначає прагнення студентів опановувати іноземну мову та використовувати її в професійних контекстах. *Висока мотивація* сприяє подоланню труднощів навчання, підтримує постійний інтерес до вдосконалення мовних навичок і допомагає долати страхи, пов'язані з мовним середовищем. *Когнітивний компонент* охоплює здатність до засвоєння нових знань, використання мовного матеріалу в різних ситуаціях, а також критичне мислення, необхідне для аналізу та адаптації професійної інформації. *Емоційно-вольовий компонент* сприяє подоланню тривожності, яка може виникати у студентів під час спілкування з носіями мови або виконання складних комунікативних завдань [2]. *Міжкультурний компонент* забезпечує здатність ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, враховуючи особливості їхньої мовної поведінки, етикету та цінностей.

Проблема формування психологічної готовності студентів-філологів постає особливо гостро через низку чинників. Поширеною є ситуація, коли студенти мають високий рівень теоретичних знань, але відчувають невпевненість у їхньому практичному застосуванні. Це може бути пов'язано зі страхом помилок, недостатнім досвідом спілкування з носіями мови або труднощами адаптації до професійних умов, таких як викладання іноземної мови чи переклад спеціалізованих текстів.

Одним із головних психологічних бар'єрів є тривожність, яка блокує здатність студентів використовувати свої знання ефективно. Вона може виникати через занижену самооцінку, страх перед оцінкою з боку інших або брак практичного досвіду.

Іншим важливим бар'єром є культурна розбіжність: нерозуміння особливостей іншомовної культури може призводити до невпевненості у виборі мовних засобів, порушення етикету спілкування та навіть до конфліктних ситуацій.

Формування психологічної готовності вимагає інтеграції різних педагогічних підходів і методик, які дозволяють подолати зазначені бар'єри. Важливу роль у цьому відіграє створення мовного середовища, яке стимулює постійне використання іноземної мови в навчальних і позанавчальних контекстах. Практика показує, що студенти, які беруть участь у розмовних клубах, міжнародних програмах обміну, воркшопах чи мовних стажуваннях, значно впевненіше почуваються у професійних комунікаціях. Не менш важливим є використання інтерактивних методів навчання, таких як рольові ігри, симуляції, дебати та проєктна діяльність, які моделюють реальні ситуації спілкування. Психологічна підтримка студентів, зокрема тренінги з подолання страхів і розвитку впевненості, також є ефективним засобом подолання тривожності та формування емоційної стійкості.

Урахування міжкультурної складової є ще одним критично важливим аспектом підготовки студентів-філологів. Знання мовного етикету, розуміння невербальних комунікативних сигналів, усвідомлення значення культурних відмінностей сприяє успішній міжкультурній взаємодії та мінімізує ризики непорозумінь. Важливо не лише навчати студентів граматики чи лексики, а й інтегрувати в навчальний процес заняття, спрямовані на розвиток міжкультурної компетенції, наприклад, через аналіз кейсів, перегляд автентичних матеріалів чи співпрацю з іноземними партнерами. Таким чином, психологічна готовність студентів-філологів до іншомовного спілкування є ключовим чинником їхнього професійного становлення. Комплексний підхід до її формування, що включає розвиток мотивації, когнітивних умінь, емоційної стабільності та міжкультурної компетенції, дозволяє створити умови для підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно діяти в сучасному глобалізованому світі.

Компетентний педагог – це не лише мовний професіонал, але й людина, яка вміє навчати, мотивувати та підтримувати учнів. Психологічна готовність є базою для реалізації таких завдань. Однією з головних причин недостатньої мотивації є відсутність чіткої уяви про те, як отримані знання застосовуватимуться у професійному житті. Дуже часто відбува-

ються ситуації, коли студент, який не знає, як використовувати іноземну мову на практиці, рідше відчуває інтерес до навчання. Вирішенням такої проблеми може стати введення до освітніх програм навчальних закладів дисциплін, пов'язаних із практичним застосуванням мови, наприклад, «Мовний етикет у діловій комунікації» або «Основи міжнародного співробітництва».

Тривожність перед спілкуванням іноземною мовою є типовою проблемою. Згідно з опитуванням, проведеним у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, 62% студентів бояться робити помилки під час усної комунікації [5]. Для вирішення даної проблеми ми пропонуємо організовувати практичні заняття із використанням інтерактивних технологій (наприклад, VR-симуляторів для діалогів із носіями мови).

Міжкультурна комунікація передбачає розуміння норм і традицій іншої культури. Для того, щоб відповісти студентам на питання як сприймати «іншу» культуру, пропонуємо розглянути наступний приклад: викладачі-британці часто зазначають, що українські студенти не завжди розуміють значення гумору в англомовному середовищі, що може призводити до непорозумінь. Для вирішення даного питання ми пропонуємо проводити тематичні вечори або гостьові онлайн-відеолекції з нейтів спікерами про особливості мовної поведінки в різних культурах.

Розглядаючи детальніше тему психологічних бар'єрів та їх вплив на навчальний процес слід виокремити наступні пункти:

1.*Страх спілкування іноземною мовою:* багато студентів відчувають дискомфорт під час розмови з носіями мови. На практичному занятті студенти можуть відмовлятися брати участь у дискусії, посилаючись на «низький рівень знань».

2.*Відсутність підтримки:* недостатня взаємодія з викладачами може призводити до втрати впевненості. У даному випадку рекомендуємо запроваджувати менторські програми між старшими та молодшими студентами.

3.Недосконалість навчального процесу: одноманітність завдань і недостатність інноваційних методів викладання знижують ефективність навчання. Вирішення даної проблеми бачимо через використання крос-культурних проєктів, де студенти взаємодіють в міжнародних командах.

Наведені вище проблеми можливо вирішити за допомогою наступних рекомендацій для підвищення рівня психологічної готовності:

1. Впровадження інноваційних методів навчання: використання платформ для мовного обміну, таких як Tandem або HelloTalk, де студенти можуть спілкуватися з носіями мови [7].

2. Створення мовного середовища: організація заходів, таких як мовні клуби, семінари, воркшопи у співпраці з носіями мови.

3. Психологічна підтримка майбутніх фахівців: проведення тренінгів із розвитку впевненості, зокрема через театральні вправи чи дебати.

На сьогоднішній день деякі з наведених нами методик успішно використовуються у навчальному процесі, зокрема у Чернівецькому університеті була впроваджена програма «Speak Up!», яка поєднує мовну практику з публічними виступами. Результати:

– Зниження рівня тривожності у 85% студентів.

– Підвищення впевненості у спілкуванні [5].

Враховуючи важливість якостей, що сприяють успішному оволодінню іноземною мовою, на навчальних заняттях при вивченні певного лексичного матеріалу слід навчати здобувачів вищої освіти способам самостійної роботи, діяти продумано, послідовно, системно, формувати самостійність у роботі над мовою, формувати позитивний образ, впевненість у своїх силах, розвивати професійну компетентність, сприяти особистісному розвитку, підтримувати прагнення до активної роботи студентів [5]. Значна роль у вирішенні цих завдань належить викладачеві. Важливе значення у вивченні іноземної мови має усвідомлення загальнолюдських цінностей, що сприяє поглибленню уявлень про актуальні проблеми соціально-політичного життя, отримання інформації про пам'ятки історії та твори мистецтва. Вивчаючи мову іншої країни, здобувачі освіти порівнюють отриману інформацію з життям рідної країни, що сприяє діалогу культур.

Виходячи з викладеного, формування належного рівня готовності студентів-філологів до опанування навичок іншомовного спілкування в подальшій професійній підготовці можливе лише у діяльності з урахуванням особливостей розвитку особистості. Оволодіння іноземною мовою – це активна форма володіння умінням використовувати іноземну мову під час спілкування. Вивчення іноземної мови є тривалим процесом, що вимагає терпіння, концентрації та впевненості в успішності його завершення. Тому, щоб домогтися результатів у вивченні іноземної мови, необхідна відповідна мотивація, адже

без неї бажання зникає дуже швидко і процес вивчення мови втрачає ефективність. Тобто необхідне чітке розуміння того, для чого це потрібно та які нові можливості можуть відкритися завдяки знанням іноземних мов [6].

Щоб оволодіти іноземною мовою, потрібно не тільки засвоїти лінгвістичні знання, а й формулювати вміння та навички користуватися мовою на практиці. Уміння користуватися іноземною мовою у житті означає спілкуватися нею, як усно, так і письмово. Головна мета у вивченні іноземної мови – це комунікація. Говорячи про формування іншомовної мовленнєвої компетенції, слід зазначити необхідність урахування психологічних особливостей тих, хто навчається, і самого процесу мовлення, знання сутності психічних процесів, які супроводжують будь-який навчальний процес. Навчання спілкуванню не може зводитися виключно до формування вмінь та навичок іншомовної мовленнєвої діяльності, тобто володіння лінгвістичним кодом, оскільки воно передбачає розуміння мовленнєвого та психологічного контексту, притаманного певним ситуаціям. Оволодіння іноземною мовою є активною формою вміння використовувати іноземну мову у реальних умовах спілкування, у той час як вивчення іноземної мови – це засвоєння мовних форм, що використовуються у ситуації спілкування.

Висновки і перспективи подальших розробок. Психологічна готовність студентів-філологів до іншомовного спілкування є фундаментальною складовою їхньої професійної підготовки, яка поєднує знання, навички та емоційно-вольові якості, необхідні для успішної комунікації в багатомовному та міжкультурному середовищі. Аналіз показує, що формування такої готовності є надзвичайно складним процесом, оскільки охоплює численні аспекти, включаючи мотиваційний потенціал студентів, їхню здатність до засвоєння нових знань, а також емоційну стійкість у складних комунікативних ситуаціях [2]. Успішність майбутніх фахівців залежить від інтеграції цих компонентів, адже вони забезпечують не лише технічну, а й психологічну підготовленість до вирішення професійних завдань.

Мотиваційний компонент психологічної готовності виступає рушійною силою, яка визначає прагнення студентів до саморозвитку, їхню активну участь у навчальному процесі та інтерес до вдосконалення іншомовних навичок [4]. Усвідомлення професійної необхідності володіння іноземною мовою формує цілеспрямованість і стійкий інтерес до дисципліни, що, своєю чергою, впливає на загальний рівень компетентності. Водночас важливим є розуміння того, що мотивація студентів може бути знижена через недостатнє занурення у мовне середовище, відсутність практичного застосування знань або невпевненість у власних силах. Таким чином, система освіти має створювати умови, які б заохочували студентів до активного використання мови як у навчальних, так і в позанавчальних ситуаціях.

Когнітивний аспект психологічної готовності охоплює здатність студентів аналізувати, засвоювати та творчо застосовувати іншомовний матеріал у професійних контекстах. Це вимагає розвитку критичного мислення, яке дозволяє адаптувати знання до реальних потреб, та вміння ефективно вирішувати комунікативні завдання у нестандартних умовах. Важливо також враховувати, що когнітивні здібності студентів не можуть розвиватися ізольовано від практичної діяльності, тому їхнє формування має бути тісно пов'язане з активними методами навчання, такими як проєктна робота, рольові ігри чи симуляції професійних ситуацій [6].

Емоційно-вольовий компонент є критично важливим для подолання психологічних бар'єрів, таких як тривожність, страх помилок чи невпевненість у спілкуванні з носіями мови. Тривожність може суттєво вплинути на здатність студента використовувати свої знання в реальному часі, блокуючи мислення та викликаючи емоційний дискомфорт. Тому розвиток емоційної стійкості є невід'ємною складовою психологічної готовності. Для цього необхідно залучати спеціальні тренінги, спрямовані на підвищення впевненості у своїх силах, навчати студентів технік саморегуляції, таких як релаксація чи візуалізація, а також створювати безпечне навчальне середовище, яке стимулює комунікативну активність.

Не менш важливим є міжкультурний компонент, який визначає здатність студентів взаємодіяти з представниками інших культур на основі взаєморозуміння та розуміння. Професійне іншомовне спілкування нерозривно пов'язане з міжкультурною комунікацією, тому формування цієї складової є важливим завданням для викладачів. Успішна міжкультурна взаємодія вимагає від студентів глибокого розуміння норм і цінностей іншомовної культури, знання особливостей невербальної комунікації та здатності адаптуватися до культурних відмінностей. Навчання міжкультурної комунікації повинно включати інтеграцію автентичних матеріалів, аналіз реальних кейсів, організацію спільних проєктів із носі-

ями мови та участь у міжнародних програмах обміну [4].

Комплексний підхід до формування психологічної готовності повинен враховувати як індивідуальні особливості кожного студента, так і загальні тенденції розвитку сучасної системи освіти. Використання інтерактивних методів навчання, створення мовного середовища, активне впровадження цифрових технологій і забезпечення психологічної підтримки є тими інструментами, які дозволяють досягти гармонійного поєднання мотиваційного, когнітивного, емоційного та міжкультурного компонентів. Важливо також стимулювати прагнення студентів до постійного самовдосконалення, яке є запорукою їхньої успішної інтеграції в багатомовне професійне середовище.

Результати дослідження свідчать, що формування психологічної готовності є не лише педагогічним, але й соціально-психологічним завданням, яке потребує спільних зусиль студентів, викладачів і освітніх установ. Ефективна реалізація цього завдання дозволить підготувати висококваліфікованих фахівців, які будуть здатні не лише використовувати іноземну мову у професійній діяльності, але й активно сприяти розвитку міжкультурного діалогу та інтеграції України у світовий простір.

Література:

1. Андреєва Г. М. Психологічні аспекти навчання іноземних мов у вищій школі. Київ : Освіта, 2020. 284 с.

2. Бабаєва Л. В. Інтерактивні методи у формуванні комунікативних навичок студентів-філологів. Харків : Видавництво ХНУ, 2021. 312 с.

3. Вітчевський С. О. Психологічна готовність до іншомовного спілкування: теорія і практика. Львів : Видавництво ЛНУ, 2018. 210 с.

4. Коваль І. О. Роль міжкультурної компетенції у фаховій підготовці студентів. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 5(3). С. 28–35.

5. Міністерство освіти і науки України. Аналітичний звіт про сучасний стан підготовки філологів. URL: https://mon.gov.ua. (дата доступу: 03.12.2024).

6. Роджерс К. Становлення партнерів: шлюб і його альтернативи; пер. з англ. – Нью-Йорк: Harper & Row, 1980. 268 с.

7. Tandem: Language Exchange App. URL: https://www.tandem.net. (дата доступу: 03.12.2024).